

«ҰЛТТЫҢ МӘДЕНИ КОДЫ: ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЛАРДАҒЫ САҚТАЛУ ШАРТТАРЫ МЕН ТАРАЛЫМЫ»

Орындаған: Даулетова Г.О.

Жалпы сипаттамасы

Ұлттық мәдени кодтың қазіргі жағдайлардағы сақталу шарттары мен таралымын талдай отыра, мәдени код түсінігінің теориялық-әдіснамалық негіздерін айшықтап, қазіргі кездегі қазақ қоғамындағы ұлттық мәдени кодтың алатын орнына баға берілген.

Тақырыптың өзектілігі

Ұлттың мәдени коды, ол халықтың ежелден жалғасып келе жатырған өзіне тән дүниетанымы өнері, салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы есебінде жетіліп отыратыны белгілі. Бүгінгі таңда қай ұлттың болмасын мәдени ерекшеліктерін саралай отырып, кодын айқындау, оның мәдениеттанулық негізін дұрыс көрсете танып, біліп, өнер түрлерін жинақтап, зерделі зерттеудің маңызы артып, қоғамдық ортада сол ұлттың мәдени кодын негіздеуің қажеттігі өсіп отыр.

Жұмыстың мақсаты – ұлттық мәдени кодтың қазіргі жағдайлардағы сақталу шарттары мен таралымына талдау жасау.

Алға қойған мақсатқа жету үшін, төменгі міндеттер қойылды:

- ✓ мәдени код ұғымының пайда болуы мен ғылыми айналымға ену жолдарын саралау;
- ✓ мәдени код түсінігінің теориялық-әдіснамалық негіздерін тұжырымдау;
- ✓ ұлттық мәдени кодтың әлеуметтік-мәдени белгілеріне талдау жасау;
- ✓ қазіргі қазақ халқы мәдениетіндегі ұлттық мәдени кодтың дамуы мен насихатталуын айшықтау.

Жұмыстың ғылыми жаңалығы – зерттеушінің көтерген тақырыбының, алға қойған басты мақсаты мен оны орындау барысында шешуді қажет ететін міндеттерді жүзеге асыру нәтижесінде танылады.

□ Аталмыш тақырыптың қазақ тілінде жинақталып жасалынған ғылыми зерттеу жұмысының алғашқыларының бірі болып табылуы және «мәдени код» түсінігінің мәдени ортадағы ерекшеліктерінің бүгінгі күн талабына сай қарастырылуы.

□ мәдениет ерекшеліктерін негізге ала отырып, ұлттық кодын, кілтін анықтау мәдениеттану ілімінің соңғы теориялық жетістіктері негізінде қарастырудан туындайды.

□ Мәдени код түсінігінің теориялық-әдіснамалық негіздерін тұжырымдай отыра, ұлттық мәдени кодтың алатын орны, оның құндылығы негізделінеді.

□ Мәдени код түрлері мен ұлттық мәдени құндылықтарының әлеуметтік-мәдени салаларда қолданылуы, оның эстетикалық тағлымының оқу-тәрбие үрдісінде қолдану мүмкіндіктері талданылды.

❖ Мәдениеттану ғылымында мәдени код түсінігі әлемді мәдени жағынан танудың кілті деп түсіндіріледі.

❖ Мәдени код — мәдени құбылыстардың түпкі мән-мағынасын түсінуге мүмкіндік береді (белгі, мәтін, рәсім, символ және т.б.)

❖ Кодсыз мәдени мәтіндердің де дұрыс, жоғары деңгейде болуы онда қандай кодтың қолданылуына байланысты.

Мәдени кодтың шығу тарихын зерттей келе мәдениет түрлерінде пайда болған кодтар анықталады. Олардың қатарына:

- ✓ жазуға дейінгі (дәстүрлі);
- ✓ жазбаша (кітаптық);
- ✓ экрандық (қазіргі кезең);

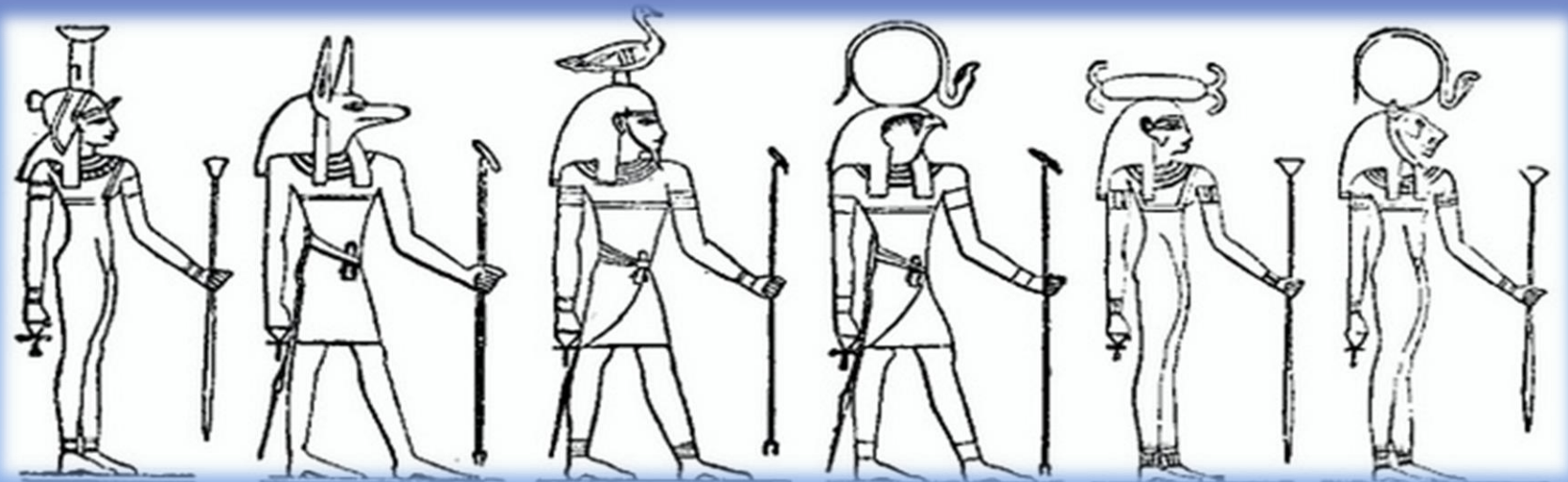

Жазуға дейінгі мәдениет «жабайылық» және «тағылықтан» (Л. Морган және Э.Б. Тайлор терминологиясынан) тұратын үлкен «тарихқа дейінгі уақытты» қамтитынын білеміз. Осы орайда, мәдени кодтың қарапайым негізі ерте палеолитте (1 млн 40 мың жыл бұрын) пайда болды. Ары қарай оның параметрлері жаңа мазмұнмен толықты. Жазуға дейінгі мәдениетте мәдени доминантты код «мифологиялық» болып табылады. Алғашқы қауымдық қоғамда миф – бұл өмірді түсіну тәсілі емес, сонымен қоса пәндік, белгілік түрдегі пайымдау тәсілі рөлін де атқарып отырды.

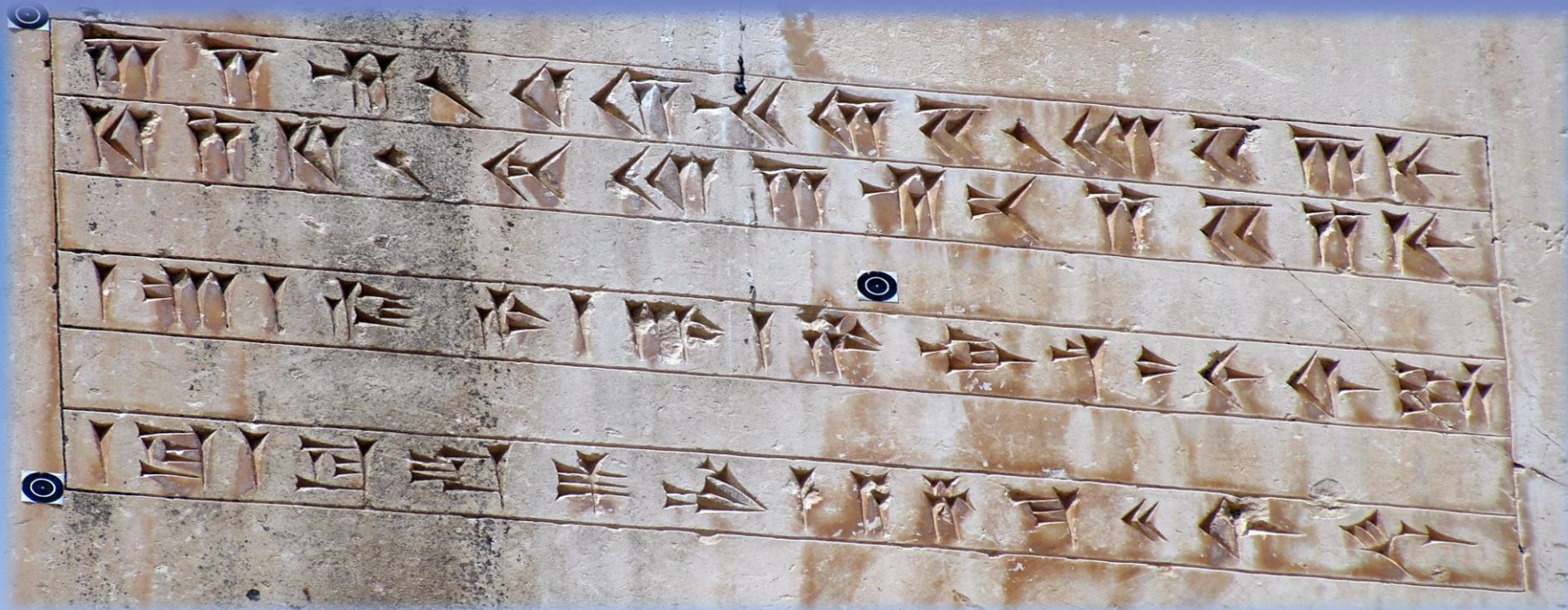

Алғашқы кезеңде мәдениетте мәдени код «есімдер жүйесінде» маңызды болды. Философ, мәдениеттанушы М.К. Петров атап көрсеткендей, «есім белгілі бір нұсқаулық немесе кітап ретінде қызмет етті. Бұл нұсқаулық ақсақалдардан есім тасушысына онымен бірге берілді. Алғашқы қауымдық адам үшін есім мен тұлға немесе затты білдіру арасындағы байланыс ерікті және идеалды қоғам болып табылмайды, керісінше шынайы, материалдық сезінетін болып табылады. Ол үшін заттармен әрекет ету сөз әрекетімен бірдей, сондықтан есім оның маңызды бір бөлігін құрайды»

Мысалы, Ежелгі Египетте де сақталған. Египеттіктердің екі есімі болған: «шынайы» және «мейірімді». Біріншісі құпия сақталды, екіншісі бәріне белгілі болды. Осындай жағдайды бала брахмандар тобынан дүниеге келген кезде екі есім алатынын Үндістаннан да байқауға болады. «Ақпараттық оқшаулау», есімдерге тыйым салу олимпиадаға дейінгі мәдениетте есімдер мәдениетті жаңарту және кодтау механизмін білдіріп, есім – бұл заттаңба емес ақпараттың өзі екенін, есім шынымен де адамның осы қоғамдағы жағдайын және әлеуметтік-мәдени мәнін көрсетуімен байланысты болды.

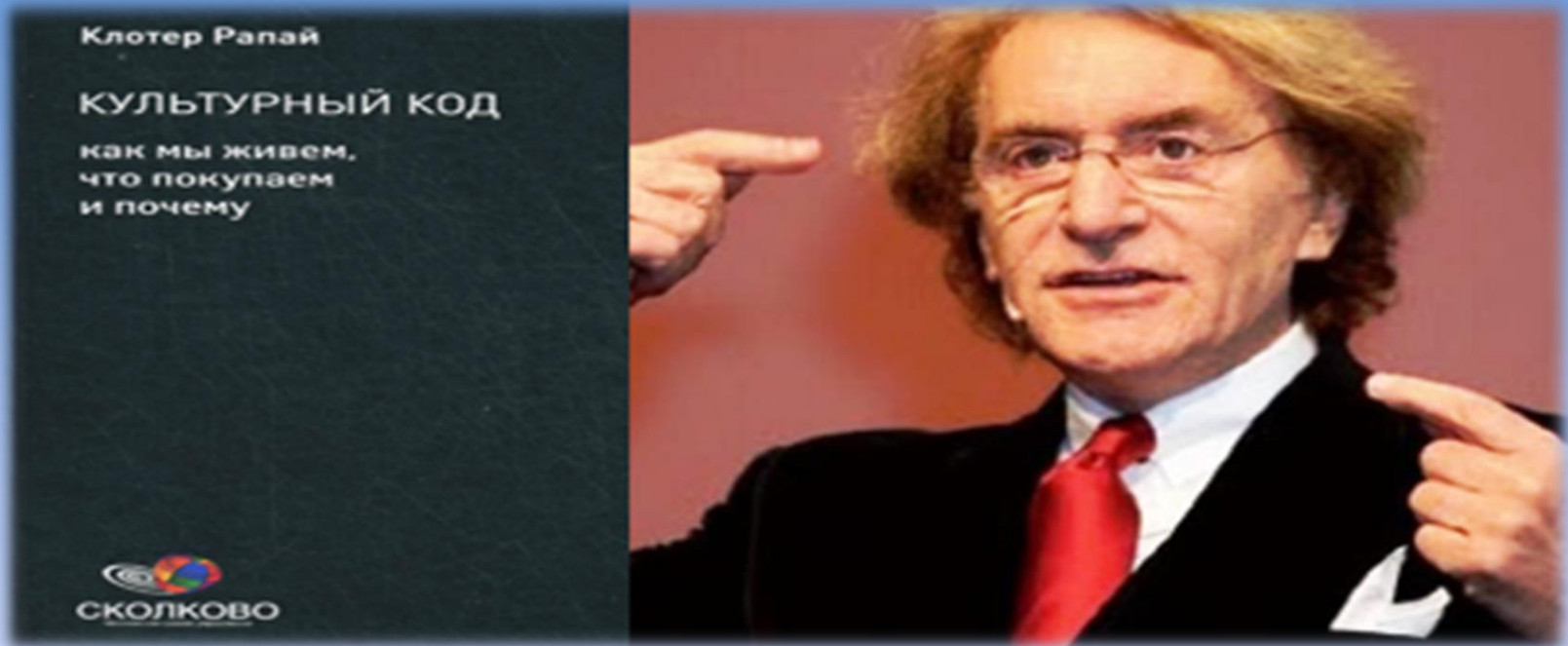
Мәдениет дамуындағы **екінші кезең**, жазбаша мәдениеттегі кодтар б.ғ. 4-ші мыңжылдықтың аяғы – 3-ші мыңжылдықтың басында Ежелгі Египет және Месопотамияда қалыптасты және осы күнге дейін де кездеседі [14, 28 б.]. Бұл кодтар әр түрлі жергілікті мәдениетте тарихи нақты және әр түрлі түрде болады. Мұндай түрлер өте көп. Жергілікті мәдениеттің мәдени кодтарын табуға және сипаттауға көп жұмыс істеу қажет. Жазбаша мәдениет кодын сипаттау кезінде қағида түріндегі маңыздылық әлеуметтік түрленістің әсерінен мифологиялық мәдени код тепе-тең заттылықпен, белгілікпен және идеалдықпен бұзылатыны туралы жағдайға ие болады және осы параметрлердің әрқайсысы өзіндік қалыптасу түріне ие болады.

XX ғасырда мәдени кодтың негізгі құрамының әсерін жаңаша ұйымдастырып экран мәдениетінің кодтары қалыптаса бастады. Бұрынғы мәдени түрлерде табиғатты меңгеруге бағытталған заттылық толықтай «екіншілік заттармен» – компьютерлермен, байланыстың ақпараттық жүйелерімен, ақпараттық банктермен және т.б. тұйықталады. Белгілік те өзінің әрекет етуін кеңейтеді: сөз, үлгі, белгі-сурет іздеуде шығармашылық әрекетке жаңадан жол ашып, экрандағы символ жаңаша жүзеге асады. Экран мәдениетімен қалыптасатын мәдени код негіздері идеалдылықта жаңашаланады.

Клотер Рапайдың «Мәдени код. Біз қалай өмір сүреміз, не және неге сатып аламыз?» атты кітабы арналған.

Клотер Рапай үшін мәдени код – ол машина болса да, тамақ, қатынас болса да, тіпті мәдениет контекстінде біз тәрбиеленген ел болса да «бұл құбылыс немесе басқа заттардың санасыз ойы» деп түсіндіреді.

Махаббат коды

Жастық шақ коды

Сұлулық коды

К.Рапай мәдени кодты әрбір жағдайларға байланысты жіктеп қарастырған болатын.

Тамақ коды

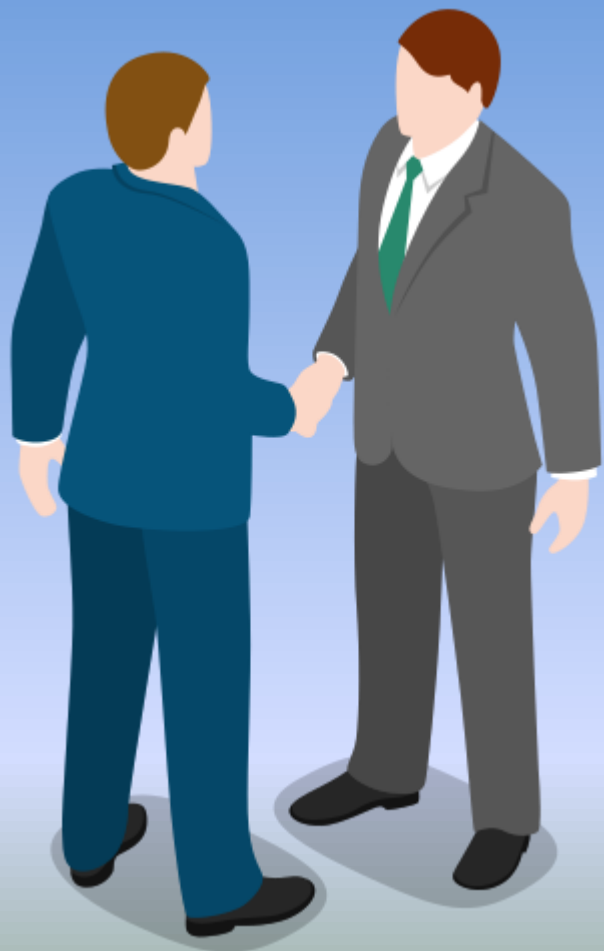
Сүйіспеншілік,
адамгершілік коды

Сапа коды

Мәдени код ұлттың генотипін анықтайтын құрылым ретінде жеті кілттік буыннан тұрады. Олардың әрқайсысы біртұтастықта жеке мәдени феноменды білдіреді.

Тіл – ұлттың мәдени болмыстың басты ерекшелігі

Жасың
құтты болсын!
Ұлыс оң болсын!

Елбасы мақаласы:Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру

«XX ғасырдағы батыстық жаңғыру үлгісінің бүгінгі заманның болмысына сай келмеуінің сыры неде? Меніңше, басты кемшілігі - олардың өздеріне ғана тән қалыбы мен тәжірибесін басқа халықтар мен өркениеттердің ерекшеліктерін ескермей, бәріне жаппай еріксіз таңуында.

Әжептәуір жаңғырған қоғамның өзінің тамыры тарихының тереңінен бастау алатын рухани коды болады. Жаңа тұрпатты жаңғырудың ең басты шарты - сол ұлттық кодыңды сақтай білу. Онсыз жаңғыру дегеніңіздің құр жаңғырыққа айналуы оп-оңай.

Бірақ, ұлттық кодымды сақтаймын деп бойыңдағы жақсы мен жаманның бәрін, яғни болашаққа сенімді нығайтып, алға бастайтын қасиеттерді де, кежегесі кері тартып тұратын, аяқтан шалатын әдеттерді де ұлттық сананың аясында сүрлеп қоюға болмайтыны айдан анық».

Ұлттық кодтың негізі – **отансүйгіштік**. Қазақ ұлтының коды – **қазақылығы**. Біздің мақсат ата-баба мұрасын қастерлеп, мирасына сызат түсірмеу.

Қазбек би:

Дұшпанның аяғына жаншылмаған елміз,

Басымыздан намысты асырмаған елміз,

Адалдықты әрқашан жасырмаған елміз,

Атаның өсиетін балаға, баланың өнерін

атаға айтып, тарата білген елміз,

Құлақтың құрышын қандырып,

әділ сөзді халыққа айта білген елміз, – деді. Ұлттық код – осы елдігімізді сақтау.

Бойымыздағы қазаққа ғана тән рухани қуатымызды сақтау. Өзіңе, өз еліңе, өз

таңдауларыңа деген құрмет.

Қорытынды

Өткеннің тәжірибесін тал бойына дарытқан, озық өнегелі дәстүрсіз, ұрпақтар сабақтастығынсыз мәдениет пен тарихи болмысты елестету мүмкін емес. Ол дегеніміз, қазіргі таңдағы мәдениет пен ұлттық ерекшеліктердің алға қойылуы. Оны, мәдени код ретінде танып, ұлттық негізімізді «тайға таңба басқандай» біржақты орнықтыруымыз қажет. Негізгі «мәдени код» түсінігі жан-жақты болып келетіндігі белгілі. Ол кез-келген мәдени тип пен әртүрлі тарихи уақыттағы айырмашылықтарға қарай да өзгеріп отырады. Бұл ұғым адамдық мәдениетті сақтау және қалыптастыруды толыққанды игерген. Табиғатта мәдениеттің өзіндік ұйымдасуы мәдени кодтың заттық, белгілік және идеалдық сияқты параметрлерінен құралады.

Мәдени код – мәдениеттің берілген типін түсінудің кілті. Бұл халыққа ата-бабамыздан қалған қайталанбас мәдени өзгешеліктер, мәдениетке тиесілікті анықтауға мүмкіндік беретін қандай да бір формада жасырынған ақпарат көзі.

Мәдениет ұлтты қорғайды, сол ұлттың басын құрып отырған мемлекетті қорғайды. Ұлтты өлтірмейтін – оның өзіндік қасиеті, төлтума мәдениеті, салт-дәстүрі, өнері. Оны жоғары бағалай білген халықтың дәрежесі жоғары болмақ.

**Назарларыңызға
рахмет!**